

ПРЕПОРУКА

Питање насилног премештања становништва и избеглиштва током Другог светског рата у Југославији није привлачило већу пажњу истраживача све до почетка осамдесетих година прошлог века. Монографијама Слободана Милошевића, а затим и Милоша Хамовића, недавно и Филипа Шкиљана, тема избеглиштва и присилног исељавања југословенског становништва, пре свега Срба, добила је своје место у постјугословенским историографијама. Међутим, најшира јавност углавном је била мало обавештена о овом важном друштвеном и историјском феномену, иако је круг људи који је погођен насилним исељавањем изузетно широк, а његове последице су биле дугорочне и увек видљиве. Стога су драгоцени сви напори да се тема избеглиштва учини што видљивијом у чему је улога историчара и њихова сарадња са музејским установама ванредно важна и незаменљива.

Пројекат Народног музеја Краљево **ДЕЦА У РАТУ. СРПСКИ ИЗБЕГЛИЧКИ ДОМОВИ У МАТАРУШКОЈ БАЊИ 1942–1944**, дело је др Љубинке Шкодрић, више научне сараднице Института за савремену историју и Мирјане Савић, музејске саветнице Народног музеја Краљево. Пројекат обухвата изложбу и монографију, уз два пратећа документарна филма снимљена са штићеницима домова Милорадом Тебићем (снимила и уредила Мира Лолић Мочевећ) и Драганом Жигићем (снимила и уредила Марина Дабић).

Пројектом је представљено збиравање избегличке деце у Матарушкој Бањи током Другог светског рата на немачком окупационом подручју у Србији. Деца су пристизала са различитих територија окупиране и распарчане Краљевине Југославије. Прихватање деце и њихово збрињавање организовао је Комесаријат за избеглице и пресељенике, формиран у оквиру српске управе, уз помоћ Српског Црвеног крста. Од првог пријема деце 3. јуна 1942. до ослобођења Матарушке Бање и Краљева 29. новембра 1944. у Српским избегличким домовима (СИД) у Матарушкој Бањи уточиште је пронашло преко 3.445 малишана, од којих је 1,6% преминуло од последица изнемоглости и болести.

С обзиром да је старање о деци било комплетно и комплексно, изложба и монографија су конципиране тако да се у оквиру више подтема представе сви сегменти њиховог избегличког живота: деловање Комесаријата за избеглице и пресељенике, бројно стање избеглица током Другог светског рата, административне процедуре везане за смештај, боравак и отпуштање деце из домова, различити видови збрињавања као што су упућивање деце у хранитељске породице, сеоска домаћинства и на изучавање заната, исхрана, лечење, школовање, ангажовање особља (намештеника) различитих профила за бригу о деци, прикључење Манастира Студеница систему српских избегличких домова и бригаа о деци током борби за ослобођење и првих месеци после ослобођења.

О значају изложбе посвећене збрињавању избегличке деце сведоче дирљиве реакције потомака некадашњих питомаца домова. Временом се дошло до нових чињеница које су уобличавале постојећа сазнања о деци избеглицама и преко трансгенерацијског искуства. Тиме је један од важних историографских феномена Другог светског рата добио још једну значајну димензију.

У музеографском смислу, изложба углавном заснована већином на документарног грађи, фотографијама и плакатима, зналачки је визуелно

осмишљена, са ненаметљиво разграниченим наративима колективног збрињавања избеглица и индивидулних доживљаја избеглиштва.

На основу свега изложеног, слободан сам да изложбу и пројеката Народног музеја под називом **ДЕЦА У РАТУ. СРПСКИ ИЗБЕГЛИЧКИ ДОМОВИ У МАТАРУШКОЈ БАЊИ 1942–1944**, др Љубинке Шкодрић, више научне сараднице Института за савремену историју и Мирјане Савић, музејске саветнице Народног музеја Краљево, најтоплије препоручим за награду Пројекат године на конкурс који је расписао Национални комитет ИСОМ Србија.

Београд, 26. март 2024.

др Милан Кољанин
Виши научни сарадник
Меморијални центар „Старо сајмиште”